

Titel: Philo Dano-Norvagi oprigtige Tanker til bedste Eftertanke udgivet i Trykkefrihedens 8de Maaned i Norge.

Citation: "Philo Dano-Norvagi oprigtige Tanker til bedste Eftertanke udgivet i Trykkefrihedens 8de Maaned i Norge.", i *Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 11*, Christiania, S.C. Schwach, 1771, s. 1. Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-1_011-shoot-workid1_011_003.pdf (tilgået 18. juli 2024)

Anvendt udgave: Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 11

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

Philo

Dano-Norvagi

oprigtige

Tanker

til

bedste Eftertanke

udgivet

i Trykkefrihedens 8. Maaned

i Norge.

Christiania 1771 trykt hos Samuel Conrad Schwach og er sammestæds at faae til Kiøbs.

2

In tantas brevi creverant opes, seu maritimis seu terrestribus fructibus, seu multitudinis incremento, seu fanctitate disciplinæ.

Liv:

3

Fortale.

Et Qvarteer har jeg sadt til paa at eftertænke hvad Titul jeg beqvemmeligst skulle give denne liden Afhandling, og engang ansaae jeg det ikke upasselig, om den havde bleven kaldet: Danmarks Regning courant med Norge; derefter syntes jeg, at i denne Tiids Punkt kunde man ikke forundre sig, om man saae en Piece med nogen af disse Skildt: De Norste sønderbrudte Hierter og Fieldes Sørge-Echo, Norges Spejl, eller noget saadant. Men da jeg betænkte, at Regnings-Couranter ikke ere ubehagelige, naar de indeholde tilfællige nyttige Rørelser og nogenledes balancere; hvorimod de tabe alt hvad som er Indtagende, naar de forestille Debet alleene, har dette studset mig i den første Pensee, uden at jeg nævner paa hvad Side der er ingen Credit. De allerede formedelst Trykkefriheden udkomne faae grundige og sandfærdige Klager over Norges haarde Medfart og fattige Tilstand, hvilke, af de nær toe Hundrede til denne Tiid i Kiøbenhavn udkomne Piecer, udgjør det største Tal af, hvad som er Publici Attention og Respect værdige, har og betaget

4

Fortale.

mig Mit Forsæt i Henseende til de andre Tituler; hvorimod jeg har udvalgt den, som findes paa Titul-Bladet, fordi den var vacant, og fordi mit Øjemærke er ligesaa vist, som Rigerne ere foreenede, af nøjere, end hidindtil er skeet, foreene Hierterne og Tænkemaaderne i begge Nationer til fælles Interesse og til en sand Fordeel for det Heele. Enhver Fornuftig begriber dog, at dette kand ikke skee ved at fortie Sandheden; thi derved forblev jo Alting som tilforn, eller maasskee blev værre! Søger da ikke, Gunstige Læsere! efter Hyklerie i et Norsk Skrivt; Nej, af de mange Lovtaler, baade Skrivter og de Publique Tidender, som i mange Aar har opfyldt den Danske Himmels Skyer med, over de Højgrævelige Excellencer, andre Excellencer og Naaders Nærværelser, store Indretninger og priiselige Foranstaltninger, de findes ikke her. — Jeg bør med alle Fornuftige troe, at Kongens viise Hensigt ved Trykkefriheden, er, at lokke de Sandheder frem, (som en voldsom Frygt havde lagt Baand paa) for deraf at see Statens Fejl, i Hensigt at corrigere den.

Langtfra ville jeg overtråde den Kongelige Tilladelse i Rescriptet, eller skrive nogen til For-

5

Fortale. 5

nærmelse; men en Sag maa ansees fra begge Sider, om den stal tilbørlig bedømmes, og en indgroet Svaghed fordrer en retskaffen Kuur. At flattere Statens og Handelens Fejl, vil lidet nytte: af denne Aarsag ville jeg allerhelst efterlade at skrive, thi jeg kiender mange, som kunde skiære deres Pen skarpere end jeg. Dog nej! naar jeg tænker paa, at af alle Ting bør Tiden fornemmelig iagttages, og at den opstigende Generation maaskee ikke blev meere moeden end den Nærværende, ti! at foreslaae de Forandringer som skal befordre Rigernes Vel. Naar jeg tænker paa de mange Elændige i Landet, fra Vuggen til den nedbøjede Alderdom, hvis Aasyn vidne om Fattelse, Hunger og Nød; Naar jeg tænker paa de mange bekymrede og nedslagne over deres Næringsvejes Tillukkelse i Landet; Naar mit Hierte vidner at det ikke kand overtales til at fornægte at være Menneske-Ven og Patriot, da bør jeg og fleere billig skrive. Oeconomie skal spare; Plov, Handel, Skibe og Vindskibelighed fortiene, og alt tilfælles virke Landets Lyksalighed. Philopatreas, som Stakkel allereede er criticered nok, paastaaer Friehandel; Philodanus, som virkelig er et fornuf-

6

Fortale.

tigt Skrivt, baade disputerer og føjer den; Men begge efterlader det uafgiort, hvorfor og hvorudi Friehandel enten er fordeelagtig eller skadelig; Hvorefter skal da et fornuftigt Publicum kunde dømme, eller en viis Konge gjøre Indretning? Saaledes er det om Banqven, om det Danske Monopolium af Korn-Indførselen til Norge og fleere Ting; Deres Virkninger, hvorfor de enten ere onde eller gode, ere langtfra ikke oplyste saaledes, at nogen Forstandig derefter kand dømme: En holder med og en anden imod: Det gaer jo liige op: Skal den beste Stil da decidere?

Nu vil jeg statuere med Philopatreas, at Friehandel er nyttig baade for Danmark og Norge, og med Philodanus, at den er unyttig; Begge Deelee haaber jeg i det efterfølgende, naar det forekommer, tydeligere end hidindtil er skeed, at beviise; Men Nødvendighed udfordrer, at adskille det nyttige fra det unyttige i Friehandel. Om jeg derudi og meere har troffed de rette Meeninger saa vist som Virkningerne og Følgerne ere klare, underkaster jeg mig Publici Dom.

Velan, Fornuftige! læser, tænker, og derefter dømmer.

7

Alt hvad som til Grundvold synes fornøden at udgjøre et Riiges eller en Nations timelige Lyksalighed, kand rimelig indbefattes under disse tvende Hovedstykker, nemlig: naturlige og artificielle Fordeele; Kronen paa disse er en viis Regiering og fornuftig Huusholdning. Hvor ingen af disse fejler, holder jeg for, at det er imod Naturen, at Undersaattere eller et Riige i Almindelighed kand forarmes, naar ikke ind- eller udvortes Kriige, Pestilentse eller andre Ulykker er Aarsag derudi;

8

Derimod kand et Riige forsømme at blive riig, ved at lade Lejlighederne til Fordeele gaae sig forbi, enten i Handel, Søefart, eller nyttige Manufacturer, med meere; Men Fattigdom har i den gandske Natur ingen Aarsag, uden Ulykke eller Mislighed. Alle Nationer i Verden ønsker sig da helst naturlige Fordeele, og derpaa grunde deres Lyksalighed, det er: nyttige Producter til egen Fornødenhed og til Overflødhighed at sælge og meddeele andre; Disse fyldestgjøre og Ønskerne, naar ellers andre Ting ikke haver Mangel: Men under alt dette er det selsomt og hvad man maa forundres over, at de fleeste, om ikke alle, af de Nationer, som have mange og betydelige Producter, virkelig er underkastede Byrder, Gield og Pengemangel, naar nogle, som fast intet have af Naturen, uden Belejlig-

9

heden at ligge imellem de andre, i Henseende til deres Handel og Neutralitet, eje Næringsveje og Riigdomme, ja ved betydelige Pengelaan have gjort sig de andre ligesom Skatskyldige; Spanien, Frankrige, Engeland og fleere, tiene til Beviis paa det første; Holland, Venedig, Genua & c: paa det sidste; Men det lader sig begribe, at alt dette og haver sine naturlige Aarsager, som nødvendig maa bestaae i Bestyrelsens Forfatning, hvis Forskiel med sine Virkninger, naar de ikke vidtløftig stal detailleres, nødvendig maa bestaae derudi, at en Staat betiener sig i alle Angelegenheder af de faa kaldede store og distinguerede Personer, hvorimod en anden ikke antager, uden de Fornuftige og Erfarne, til hver Giering

10

Men vi behøve ikke at see hen til Fremmede, i Anledning af naturlige Producter, og derhos at have Pengemangel: Paa det sidste have vi Exempel nærmere, nemlig, hos os selv; De Kongelige Extra-Paabuder,

al Handel og nyttige Rørelses Stagnation, og vores egen daglige Trang, bare eenstemmig Vidnesbyrd herom; Men hvor skulle man opleede, eller rettere, udfinde Aarsagerne? Jeg vil begynde ordentlig og neden fra, det er, paa anden Dansk, fra Grunden. Skal man troe, ar den flittige Bonde, som i alle svære Handteringer pløyer for os, eller den i Almindelighed faa kaldte gemeene Mand, er Aarsag til Landets Armod? Nej! det er stridig med alle Nationers Principia og med den sunde Fornuft, dog har denne Classe vel og sine Fejl. Man kand ej nægte, at jo

11

Stæderne i Riigerne, jeg regner Residenzen først, og hvad man kalder polerede Folk, har i mange Aar troelig indført og betient sig af de Franske Moder, men derimod har den gemene Danske og Norske Mand aldeeles inted villed lære af den Franste Bondes exemplariske Ædruelighed, thi foruden den daglig beviislige Drukkenkab, forteeller Autor til Eutropi Philadelphi Oeconomiske Ballance, at Danmark consumerer Aarlig 90000 Tønder Kornbrendeviin, som, efter 5 Tønder Korn beregnet til hver Tønde Brendeviin og Korned til 1 1/2 Rigsdaler pr: Tønde, beløber 675000 Rdlr: En fuldkommen halve Deel fortæres vel i Norge, og da tilsammen i Beløb af Penge overstiger een Million, som foruden alt andet Onde samme medfører, er et uforsvarlig Mis-

12

brug! At herudi skeede en alvorlig Indskrænkelse, i det mindste til der halve, og at derefter et vist Antal Kiedler blev reparered under visse Afgifter paa ethvert Kiøbstæd, men alt Brendeviinsbrennerie paa Landet in totum og under alle Prætexter forbuden, ville medføre betydelig

Nytte.

Skal man da troe, at den anden Classe af Riigernes Indbyggere, den forstandige og arbejdsomme Kiøbmand, den flittige Handværker, den nyttige Fabriqveur, eller andre disse Slags, kunde have Deel i de Fejl vi her opsøge? Nej! ingen uden disse alleene, som nævnes under det Navn Kiøbmand, men ere egentlig Kræmere, Galanterie- Silke Klæde- og Urte-Kræmere, for saavidt

som de ere Commissionairs for Franske,

13

Brabandske, Tydske og andre Manufacturer, samt Producter, eller føje den uindskrænkede Overdaadighed og Ødselhed, som gemeenlig findes i de store Stæder; Et Onde, som er betydelig nok, men jeg kand ej antegne Kræmerne meere til Regning, end at de ere Færgemænd, som sætte endeel af Landets Velfærd over ved disse Lejligheder! Jeg bør ellers sige, ingen Forbrugere, ingen Kræmere, men dette taaler maaskee denne Indsigelse, ingen Kræmere, ingen Forbrugere, ja ligesom man vil, dog herunder forstaaes ikke hvad Tarvelighed og Fornødenhed udkræver.

De nyttige og fornødne høje eller mindre Betientere i Riigerne, som pleje Ræt og Rætfærdighed, eller paa anden Maade som Instrumenter udføre Besty-

14

relsen af det Heele, kand de have væred nogen Aarsag til hvad vi leeder efter? Nej! det paastaaer og indseer jeg ikke: Dog kand enten for mange eller unyttige Lemmer i et Collegium, eller et gandske Collegium i sig selv, naar det enten ikke fand eller ikke forstaaer at udføre den Nytte det sigtede til, vcrre en Byrde paa Staten; Exempel derpaa er Gen: Forstamted og maaskee fleere.

Nu har man jo da ingen Classe at gjøre Undersøgelsen i, uden den ophøyede Adel, Noblesse og Distinguerede; Skulle man troe, at de, somere skabte til Stierne paa Riigernes Himmel, har været nogen Aarsag til den fordybede Pengemangel og andre Ulejligheder vi befinde os udi? Ja! paa nøje Undersøgning skal her befindes meged betyde-

15

lige Aarsager dertil: Dm umaadelige Mængde Adel, Noblesse, Rang og Højhed, som over det Antal, hvilked Charger, Embeder og Forretninger udkræve, har draged sig ind i Hoffed, i Collegier, i kort sagt Kiøbenhavn, have, foruden deres egen, tildraged sig en stoer Deel af Kronens Riigdom, da de fleeste paa samme Tiid, med deres umaadelige Train af Leediggjængere, have i Vellyst fortæred meged af Riigernes Velfærd! De have indtaged Skuldrene af Stats-Legemed, og belæssed samme saaledes, at Hovedet i mange Tiider ikke haver kundet oversee Legemed, mindre haver dette kundet gjøre de fornødne og sunde Bevægelser, eller kundet have Adgang at beklage sin Byrde for Hovedet; Kongen behøver paa ingen Maade, enten til sin Ære eller til sit Raad, de

16

3 til 400. Græver, Excellencer, Riddere, Kammerherrer, Adelsmænd og andre, som over det fornødne Antal ligesom have ladet sig indslutte i og nær Kiøbenhavn, hvor de meged, formedelst den Næring, som følger med dem, betage de Handlende at fortiene fremmede Penge, som er den rette Handel for en Stabel-Stad.

At Norge er blotted for Penge, og at der i alle Stænder, men fornemmelig under Nærestanden, er den yderste Mangel, det er disværre en Sandhed, men den er begribelig; Men at Fattelse af Penge endog findes i Danmark, ja Kiøbenhavn, og at Staten derforuden skal være i en betydelig Gield, skulle man rimelig disputere.

17

Hvor i al Verden, mine Herrer Danske! bliver der da af alle De Penge, som aabenbare indflyde af Riigernes alle Provincer til Kiøbenhavn? Og endelig af aft hvad som Danmark inddrager fra Norge og andre Riiger for Kornvahrer, Feedevahrer, Kornbrendeveen, Manus facturvahre, Hæste, Stude, Sviin, Handel og Fragter? Maa man spørge: Hvad faae I da igien for Eders Penger af Hollænderne, Hamborgerne og Lybekkerne, foruden de Nødvendigheder eller Overflødigheder, som Toldbøger eller Indførsel udviiser? Sandelig, er Der nogen Handel til, som ikke kand kommes efter, da er det denne ! Hvorledes employeres de betydelige Summer, som indflyde af Kiøbenhavns Monopoli-Handel, saasom: de mange Millioner, der ere uddeelte til der Asiatiske Compag-

18

nies Interessentere, Fordeelen af dm Vestindiske Handel (thi I have jo forpagted eller eje Plantagerne), af Banqven, af Assurance-Compagnied? Disse Indretninger skulle være tilfællige for begge Riigerne, men, disværre! Norge haver, formedelst sin indvortes Fattigdom, aldrig kunde taget nogen Deel derudi, fom kunde virke Deelagtighed; I have den Islandske, Færrøeske og Finmarkske Handel, Universitetet, Collegier, og Expeditioner for Bestalninger, Confirmationer, Bevilgninger, Søepasser & c.; Danmark i Almindelighed, men Kiøbenhavn i Særdeelehed, kand rimelig ansees som en inde i et Land beliggende Søde, der haver naturlig Vand og Regn, men derforuden Tilløb af mindre Elve, en fra hver Side; Om de mindre Elve løbe af, og tilsidst bleve tørre, skeer

19

der fordi Naturen har nægted dem at holde Vandet tilbage, men om den Søde de falde udi, fortørres, da beviises alleene dermed, at Dæmningerne slaaer Fejl. Man veed vel, at Kiøbenhavn sender, eller, som er det samme, kiøber det Sølv, som er fornøden, til China; Men om de vare altid Landets egne Specier, som gik ud, siden delte Malum necessarum skal føres, kand jo de Vexler, som de Fremmedes Kiøb paa Auctionerne give, bringe Sølv derfor tilbage igien, som og skeede, om Vexlerne ikke til unyttigere Ting bleve employerede; At hemme Luxus i fiine og kostbare Fabriquer eller Arbejder, og alt hvad der udgjør en overdaadig og vellystig Levemaade, samt at sætte alle Hænder, saavidt det er muelig, til en nyttig Rørelse, er derimod tvende saa væsentlige Fornødenheder i en fornuftig

20

Stats - Forfatning, hvor Penge skal holdes inde i Landet, at de ikke med Aarvaagenhed nok kand iagttages! Kongen har af sin Viisdom indseed denne store Nødvendighed, og selv lagt en Plan dertil, og lykkelige ere I, mine Herrer Danske! og Landet, om I, saa mange som have Adgang dertil, i stæden for ar lade eders betydelige Gods, Jord og Bønder plages af Forpagtere, Forvaltere og Lahdefogder giøre Eder eders Ejendommens Vigtighed bekiendt, og anvende endeel af den øvrige Tiid paa at giøres beqvemme til Kongens og Landets Tieneste: Naar den derefter kalde Eder, eller I søge derefter, kand Lykken ikke fejle den (siger en vis Autor) som er distinguered ved Fødselen, om han ikke mangler Meriter; Forundre Eder imidlertid ikke derover, at Kongen tilsidesætter

21

Rang og Distinction, og vælger Dyd, Fornuft og Beqvemmelighed til at lætte Regierings-Byrderne: (I viide selv Aarsagen, siger en Skribent til Professorerne) mindre have I Grund til at foragte disse, thi de ere hvad Stiftere til eders Værdigheder vare.

Med Philopatreas har jeg sagt, at Friehandel er nyttig, og med Philodanus, at den er unyttig; Det er, hvad som her skal afgiøres; Men først: Hvad Friehandel er, i det største og almindelige Begreb? Og hvorledes den i nogle Nationer og Stæder kand med Nytte føres uden, men i andre af Fornødenhed med Indskrænkelse. Friehandel er i sin Natur og Forstaaelse, at ind- og udføre alle Producter, Vahrer og Kiøbmandskab, enten aldeeles frie

22

for Paalæg, som Holland i Begyndelsen har giort, og nogle faae Stæder endnu gjøre, eller under en meged billig Recognition, Staatsrecht eller Licent, og hvert Stæd, som er tilladt det første, frie Trafique, bliver kaldet Porto-franco Stæder; Der er dog de Porto-franco Stæder, som betale indgaaende Told af nogle faae Akticuler, formedelst politiske Aarsager: Saaledes betales i Marseilles Told af Jern og Fiskevahrer, formodentlig derfor, at ikke for meged Jern skulle indsnige sig i Landet uden Told, og fordi de Franske Fiskerier ikke skulle præjudiceres; I nogle Stæder svares og Told af udgaaende Vahrer, men al Friehandel sigter enten til at ophjælpe et Stæd i Særdeelehed, eller til at drage Handelen til sig i Almindelighed. I Hamborg, Leipzig, Bremen, Lübeck og saadanne Stæder,

23

er Friehandel nyttig, fordi de have Riiger og Stæder omkring sig, hvorhen Handelen it aabned for alle deres Vahrer, men i Holland passer den sig endnu bedre, fordi Hollænderne ikke alleene have samme Fordeele, men tillige er en Nation, paa hvis Tarvelighed og Industrie Regieringen kand forlade sig; De sælge gierne andre Nationer alle Ting, endog til Overdaadigheder, men selv forbruge ikkun lidet, formedelst deres bekiendte og alle Nationer overstigende Sparsommelighed! Saa vidt udstrakt Friehandel vare derimod i højeste Maade skadelig for Petersborg, Stokholm, Kiøbenhavn, Danmark og Norge, thi om der og i anden Commerce indflød nogen Fordeel, var det jo dog at oprette eller fylde fleere Kram- og Pak-boeder med de andre Riigers Manufacturer, Fabriquer og

24

Daarligheder, hvilked mere endnu maatte forføre Indbyggerne, og befrygtelig foraarsage en slet Ballance! Den Friehandlet derimod, som er Kiøbenhavn og maaskee nogle flere Stæder i Danmark beqvem og nyttig, er et frit Oplag af Østersøeske Vahrer, samt Franske, Spanske og Portugisiske Producter, som vice versa skulle bringes og udføres; Dersom min Herr Philopatreas ved Friehandel har forstaaed denne Commerce, da skal endnu, hvad som herefter følger, om den Kiøbenhavnske Trafique, videre oplyse Frihandels Nytte, ligesom hvad foran allerede er sagt, giver Philodanus Bifald, at den (i visse Maader) kunde vare skadelig; Forklaringen bliver da denne, at Friehandel er nyttig; Friehandel er skadelig; Men de Skiønsomme indseer her den

25

nødvendige Forskiel paa Friehandel og Dens Virkning. For Norge er, foruden de faae Oplage som der er bevilged, hvilke udgiøre en Prøve af Friehandel, inted vigtigere, end er ligesaadant Oplag, som ovenmeldte for Østersøeske Vahrer & c.: Christiansand, om Stædet havde Styrke at betiene sig deraf, og Friehandel for de Syndenfieldske Stifter i Henseende til udenrigske Kornvahrers Indførsel; Jeg kiender den, som tør gjøre det sidste muelig, naar Landets Nød, og de Kneb som er brugt i Monopoli-Handelen, blev fornuftig forebragt i det Lys, som jeg herefter paa sit Stæd skal søge at give dem, men først lidt om andre Materier.

Alle fornuftige Geographi, Handlende og Sømænd tillægge eenstemmig

26

Kiøbenhavn den naturlige Fordel baade formedelst sin Havn og beqvemme Beliggenhed, at den er en af de belejligste Stæder i Verden for en betydelig Handel og Søefart; Men hvad er da Aarfagen mine værdige Herrer! I som fører Handelen, at den vil ikke fort under eders Hænder? I klage selv, og har giort det i mange Aar, over eders Handels Aftagelse, og havde I ikke Monopolia paa Indierne, da havde I nær ingen Handel, i det mindste ikke paa meged nær hvad I burde have; Forgieves søge vi da efter Rigdomme, om vi ej tilvejebringe dem i Oeconomie, Vindskibelighed i vores Handteringer, og i vores Handel. Der er dog vel naturlige Aarsager hvorfor Kiøbenhavn ikke ved Handel og Søefart fortienner Fremmedes Penge, og hvad ville man sige, om jeg paastaar og

27

vil godtgjøre, al Hofholdningen for en stoer Deel foraarsager saadant; Jeg veed vel, at meged af hvad som er usædvanlig, og helst hvad som ikke smager, bliver strax, som urimeligt anseed og forkasted: men Fornuiftige tager der op igien maaskee nogle Gange, overvejer, betænker og giver det Adgang liige til Hiernen; Jeg raader ikke Kongen ar forflytte Residence, det beroer for Eder og mig paa Hans Villie og Velbehag; Gud lade Kongen leve glad og vel baade i Kiøbenhavn og uden for! Men undersøger, om ikke Hoffeds Residence hos Eder, med samt alle de distinguerede og mindre Personer som det drager til sig, har tilvejebragt Eder saa mange Næringsveje, at I have forsømt de vigtigere Handelsgreene, det vil sige den Handel, som skulle indbringe fremmede Rigdom-

28

me; Der er en handlende Minister endnu iblandt Eder, som erindrer sig, hvad Tanker og Ønsker den ypperlige Konge, Salig Friderich den Femte, havde om denne Handel.

I viide vel, at mange prægtige Kramboeder opfyldte med utallige slags Galanterier og Fabriqvevahrer, kand ikke gjøre en Stad riig, uden Afsætningen skeer uden for Riiged, men ellers drager Pengene af Landet, for saavidt som Vahrene ere fremmede, og ikkun bevare dem, om Vahrene ere virkede i Riigerne; Den første Omstændighed passer sig og paa betydelige samt ubetydelige Viinkieldere, Pakhuser & c., for saavidt Vahrene ej virkelig udgaae igien til Fremmede; Nej, her vil andet til, om det skal gaae Landet vel formedelst Han-

29

del, og der vil altid findes de, som fournere Hoffed hvor det residerede, ligesaa de der fylder Kramboederne; Derimod ville nok ønske, at der efter den Belejlighed Naturen Viiser, skulle skee Tillæg i Riigernes Handel paa alle Stæder hvor den er muelig.

Undersøger Eders kostbare Levemaade, om den ikke imodstaaer baade Handel og Fabriqver, og glemmer ikke at see hen til Eders unge Mennisker, om de ikke spilder for megen Tiid og Penge ved de Divertissements, som et Hof anstiller, og giver Lejlighed at tage Deel udi, meged af hvilken Tiid kunde formodentlig med større Nytte anvendes under Eders moedne Anviisning, ved igientagne Repetitioner over, hvad som enten er forefalden eller skulle passere

30

i Eders nyttige Negoce, ved Calculer, Beregninger, Conferencer af Priis-Couranter over Vahrer, Vexler & c.: disse ere Øvelser ved hvilke Kiøbmænd skal gøres duelige og fornuftige; Festins, Soleniterer, Indtog og hundrede Ting af det flags, som daglig forefalde, giver derimod i det mindste unge Mennisker og den gemeene Mand for megen Anledning til Tiidspilde, som ofte sinker Handelen; Men disputere I dette, da svarer jeg, at I altsaa ikke have Handel.

Der vil vel ingen nægte, at jo Kiøbenhavn har i Østersøen for sig tvende mægtige Riiger, Rusland og Pohlen, og et mindre, Preussen, som til denne Tiid ikke have selv Søefart nok til deres betydelige Importation og Exporter; Ligesaa finder man i den Syndre Deel

31

af Europa nær i Liighed til disse tre Riiger (hvortil Handelen staaer aaben) Frankrig, Spanien og Portugal, som formedelst deres betydelige Handel paa Indierne, Levanten og Middelhaved, sielden selv udføre nogen af deres Producter til de Nordeske Riiger, eller hendte de derfra til sig; For denne Handel af alle ligger Kiøbenhavn i sær belejlig! Her forstaaes ikke alleene Befragtninger at føre Vahren; fra og til Østersøen, men fornemmelig den Commerce der er i Vahrenes Kiøb og Sahl, det er: Handelen i alle Deelee ligesom Hollænderne føre den; Men denne uendelige Commerce er fornemmelig og alleene ført af Hollænderne, og det synes ligesom Kiøbenhavn aldrig har haft Smag i denne Handel, eller Følelse af dens Betydenhed; En Forsømmelse, som overstiger alt

32

Begreb. Skulle del ikke være muelig for Kiøbenhavn, ved Kronens Envoyes eller Consuler, hvilke vel ikke i nogen anden Begivenhed gjør Nationen saa vigtig Tieneste, at contrahere med Kro» nerne Frankrig, Spanien og Portugal, eller med de Handlende, som licitere sig Leverancerne, om de betydelige Østersøeske Producter, som Aarlig leveres til disse Riigers Marine og Verser, eller nogen Deel deraf? Skulle det ikke være muelig, mine Herrer Handlende! at Eders Sønner og unge Mennisker, ved en indtagende og anstændig Opførsel gjorde sig bekiendt og elsked hos disse Nationers Handlende, for at engagere med dem deslige Aarlige Leverancer, eller at etablere en bestandig Handel? Jeg meener tilforladelig: Jo. Dette er endelig sandt nok, at Amsterdam har Luen

33

fra Kiøbenhavn, ligesom Holland har den fra Danmark og Norge paa mange Gange nær i Force af Penge, Handel og Søefart, thi Hollænderne har for meere end tre Hundrede Aar siden forstaaed at tillade alle Vahrers Ind- og Udførsel hos sig uden Told og Paalæg, vi have derimod ligesom lagt Baand og Lænker eller Monopolia, som er omtrent det samme, paa vores Handel, for at gjøre vores Vahre saa dyre, al vi maatte consumere dem selv, eller rettere, hvad den Østersøeske Handel angaar, da have de Danske Herremænd, hvoraf GUD veed der altid har været Overflødighed i Kiøbenhavn og Collegierne, anseed en Ladning Dantziger Ruug som den virkelige Pest, naar den skulle oplægges paa Dansk Grund.

34

Ingen tænke imidlertid, at Hollænderne formedelst deres immense Rigdom gjør noged for inted, eller handler forgiæves Nej! deres Rigdom giver andet tilkiende, og Fragterne for Hollandske Skibe er gemeenlig høje, uagtet Hollænderne sejle lætttere end alle Nationer, og blot denne Omstændighed, om der var ingen anden,

burde aabne Søen for de Danske, om ikke tillige for de Norske Skibe; Unge eller nye Kiøbmænd bør sælge endog imod smaae Fordeele, for at blive bekiendte, og skeer der ikke Begyndelse med Handel, bliver vel ingen Kiøbmand; De faae Entrepriser de Fremmede i Kiøbenhavn har gjort med Tovværk & c: til Spanien, og de faae Fragter de Holsteenske Skibe har gjort fra Østersøen derhen, som, i Henseende til Holsteenerne, saavidt mig er bekiendt, har været

35

for Hollandsk Regning, er ikkun Mignature-Stykker og Skygger af denne store Handel! Hvad? skulle 1 a 200 eller flere Pakhuuse, om de og alle stode uden for Toldboeden i Kiøbenhavn fulde af Dantziger, Königsberger og Riga Ruug, skulle det qvæle Agerbruged i Danmark —? Hvilken original Jyde-Concept! Om Kiøbenhavn nu havde udstrakt sig med sine Pakhuuse til Kalkbrænderied, og om Reeberbaner, Linned- og Sejldugs-Fabriqver, Olie-Korn- og andre Møller havde udgiort det øvrige til Helsingør, havde det ikke været urimelig; Den Handel, nærmere end den Maroccanske, havde været et fornuftig General-Landets-Oeconomie- og Commerce-Collegii Attention værdig, Man veed vel, at Kiøbenhavn haver ikke Amsterdams Penge; Nej, gid den havde

36

sine egne! Og gid Penge var det eeneste som mangled! Nej, havde I ikke haft Hoffed og den deraf flydende Næring hos Eder, da havde I vist nok søgt andre Handelsveje. Til Handel udkræves vist nok Penge, men tillige Forstand og Vindskibelighed: Nogle lægge endnu Lykke dertil; Skulle da de Handlende i Kiøbenhavn mangle nogen af disse Deelee? Hvad virker Banqven hos Eder? Den have I jo alleene: Og det Kongelige Privilegium siger, at den er opretted til Handelens Soulagement og Udbreedelse. Forstand tør ingen disputere Eder, I have og unægtelig nogle solide og voxne Kiøbmænd men med Tilladelse, de ere ikkun faae, og staae anseelig i andre Engagements; Dog, ligesom Rom haver Petri Nøgler, saa haver Kiøbenhavn jo, de til Lærdoms og Viisdoms Skat-

37

kammer, og I viide selv hvor mange af Hundrede der nu bevæge sig i en simple Nærings Circul, og vare i Stand til at stiiige op i et Cathedra, Videnskaber snart overflødige til Handel. Fejler Eder da Vindskibelighed? Ja, det er sandt, de fieste komme herudi tilkort imod Hollænderne og nær imod de Engelske paa det Heele, som kaldes Levemaade; De Penge I til deels anvende paa hvad som overstiger Tarvelighed, paa Hæster og Vogn, samt 2 eller 3 Dagdrivere, for at bringe Eder til Børsen eller Comedien, sætte Hollænderne i Skibe og Handel, som formeere deres i den Tiid Eders tage af, og virker meged i Holland men noged hos Eder. Efter Omstændighed bliver det da unægtelig, at et frit Oplag, som sagt er, blev af største Vigtighed for Kiøbenhavn i Særdeelehed, og, mine

38

Herrer Handlende! I have det jo allerede til Deels; Hvad er Aarsagen hvorfor I ikke fører Eder det med Alvorlighed til Nytte? Der er Forskiel paa at kiøbe Ruug i Dantzic til noged over 2 Rdlr: pr: Tønde og at betale Hollænderne 4 Rdlr:; Det var og rimeligere, at Holland kiøbte Korn hos Eder, end Norge nu og da, naar Danmark ikke haver det, maa kiøbe i Holland; Maaskee at et Oplag (af Ruug alleene) i det Passerede Aar skulle nu haft sin Nytte, det kunde paa Hendelse opfyldt Eders og Norges Mangel, men for det øvrige udføres, og den Virkning vil et Oplag altid have.

Jeg skal ikke blive ude med de Forestillinger jeg efter Fortalen er forbunden til, og som jeg meener skulle virke en

39

nøjere Overeenstemmelse i Nationernes Tænkemaade, til Fordel for det Heele, men Det er tillige mit Hoved-Øjemærke at forestille de Fejl, Riigernes store Hiul, vores Handel, har i nogle Hovedstykker, for deraf at udfinde de Forbedringer, som i Eftertiden kand virke saa betydelig til den almindelige Velfærd; Naar jeg da forbigaar de øvrige Collegier, Ministre, eller det Ministerium i sin forrige Tilstand, som skulle lætte Kongen i Regjeringsbyrderne, men have udgiort en Barriere imellem Thronen og Undersaatternes Angelegenheder, bliver det her General-Landets-Oeconomie- og Commerce-Collegium, som Hoveder for Riigernes Commerce, dets Foranstaltninger i nogle visse Deelee, som bør betragtes. Dette Collegium, som har kosted Staten anseelig, har allermeest ligned General-

40

Forstamed i Norge, dets fleeste og store Planer er bleven eller blive omtrent Vejrllys; Forstamed har tilstaaed, at de havde Skov-Inspecteurs der ej forstoed Landets Sprog, og følgelig derved i visse Maader vare mindst tienlige, som beviiser, at de ej vare tilbørlig choiserede, men Rentekammered havde egentlig sendt dem; Philonorvagus fortæller det første, og lægger dertil en Qvæstion, som forefaldt i Oxford, om: Hvilke

Studia der fornemmelig bleve tractered paa Universiteterne i Norge? Men hvad ville en viis Konge og et fornuftig Publicum dømme, om det blev bekiendt, at Commerce-Collegium i Kiøbenhavn har foreslaaet og til er vist betydelig Hof virkelig sendt en Envoye, som ikke kunde tale det Lands-Sprog han blev sendt fra: At han ej kiendte der, han kom til, er

41

ikke usædvanlig; Ministren præjudicerede det ikke, men der er sandt, den Danske Nation havde liden Ære deraf. Hvor mange Envoyes, Charges d'Affaires, Legations-Secretairs, eller andre i disse Forretninger, som haver været Fremmede og ikke indfødde Danske (Norske vil jeg ej nævne, de have ligesom ikke hørt Nationen til) der ved dette Collegii Omsorg (til Nationens Beskæmmelse, som den der selv ikke ejede duelige Mænd dertil) ere employerede, er noget vidtløftig at samle; Men dette veed jeg, at derudi er brugt en besynderlig Plie fremfor den som er brugelig i andre Nationer, thi de beskikke ikke en Consul uden han er indfød, og Engeland ikke en Vice-Consul uden Naturalisation; Til disse mindre Embeder betiene vi os derimod paa en Hendelse af Officiers, og nu og da i smaae Stæ-

42

derne i Engeland af Bryggere, Bagere, Slagtere, uden Forskiel af Nation, men vores Handel og dens Befæstning staar og derefter. I Liighed til Qvæstion i Oxford maa jeg og berette, under Overbeviisning om Rigtigheden, at en Herre af det Londonske Commerce-Collegium (the Board of Commerce) som tillige var en Medlem i Parlamentet, tilspurgte en Dansk: Hvad Kiøbmænd som beklæde Commerce-Collegium i Kiøbenhavn? Anleedningen var en Qvæstion, i Henseende til en Opbringelse; Men da Han fik til Giensvar: At samme Collegium bestoed af Ministre, Adels- og Embedsmænd, svarede han, som der syntes af Oprigtighed, al det kunde han nok, af hvad der var passeret, begribe.

Det Reglement, som ligesaa under

43

det Kiøbenhavnske Commerce-Collegii Besørgning udgik under 30 Julii 1755, er der største Beviis paa Fejltagelse, thi der samme har foraarsaged Norge i Besynderlighed stoer Ulykke, formedelst Opbringelser, Ophold, Processer og Priisdomme, da Tractaterne blev befunden brystfældige og de fleeste Vahrer anseed som utilladelige. Dette formoder jeg vil oplyse, at alle de Personer uden Forskiel, som ikke have Indsigt udi og Begreep om Landets Handel, ere ikke duelige til at dirigere et Commerce-Collegium: Paa samme Grund er et separat Commerce-Collegium i Norge, formedelst den Norske Handels lagttagelse, i højeste Maade angelegen og fornøden; Men jeg kand ikke bifalde Philonorvagus, naar han betager det Norske Commerce-Collegium Belønning, og sætter

44

erfarne Bønder i et Oeconomie-Collegium, uden Gage! Man skulle see, hvorledes Patrioterne i et Commerce-Collegium, ubelønnede, om faae Maaneder frafaldt denne Iver, og iagttog deres egne Forretninger eller smaae Divertissements; Ligesaa ville det gaae med Bønderne, hvoraf der er ikke mange i Norge tilbage nu, hvis Formue tillod dem at spendere Tiiden i Kiøbstæderne paa deres egen Bekostning; Nej! Landet yder endnu saa mange Reveneur, at det kunde uskammed belønne saa nyttige Omsorger, thi hvor der betales, der kand noget kræves. Jeg har troed, at Philonorvagus dermed, og paa et andet Stæd om May Maaned, har skiertsed, eller ville statuere, at fordi Oeconomie- og Commerce-Collegium i Kiøbenhavn er gagered, skulle det Norske blive arbejdsom og nyttig.

45

Om Banco-Væsenet, det er, den kiøbenhavnske Banqves Indretning, om Bancosedlers Mængde, og om der skulle eller kunde blive en Banqve i Norge, derom har baade tilforn og i de nærværende Tiider, samt i de nye Skrifter, været stridige Meeninger: Nogle meene, at der er for mange Bancobillets i Circulation, endskiønt de selv ikke eye saa mange, som de jo enten kand faae klingende Myndt for, eller til alle Nødvendigheder og Udgifter bruge, som Myndt, ikke heller kand de give Anviisning paa nogen, som i 8 Aar med Bancosedler har været forlegen; Denne utidige Frygt vil sige saa meged, som dette: At Publicum løber Hazard ved Banqven; Men hvad meere Hazard, underen fornuftig Disposition, som altid souponeres, end om en privat Mand, der ejede (jeg sætter)

46

en Million, gjør et Udlaan paa sikkert Pandt og til gode Folk, paa visse Terminer, for 3 Millioner, eller om det var meere, hvortil han laaner hvad som er over hans eged, af Fremmede, paa bedre Vilkaar, og derfor udstæder Beviiser; Hvad Aarsag er der, at mistænke Betaling hos denne Mand? Slet ingen: Og ligesaa er det med Banqven. Betientere, og desværre de smaae og faae Capitalister hos os, de frygte allerede for Virkningen af en Banqve i Norge, og fleere med dem paastaae, at mange Penge i Circulation, foraarsager

Luxus, og gjør endog Nødvendigheder dyrere end ellers, som præjudicerer dem, der er foreskrevet Indkomster; Det bliver jo da det samme om vi ønskede os Fattigdom for at betage os Luxus, og Armod fordi Priiserne paa alting maatte blive ringe; Men jeg har

47

Fjendt Rige som har leved tarvelig, og de som have haft visse Indkomster, skjønt maadelige, at komme ud i dyre Tiider; Dog, der er ikke Sagen! Skal Landets Handel og den almindelige Velfærd da heller ligge under? Skal Mængden ruineres, for at soulagere de faae, som udgiøre Betientere og Capitalister, om der og var noged reelt i deres Paastand? At Bancosedlerne jager den klingende Myndt af Landet, høres nu ikke i Norge: De er allerede paa det nærmeste ude, baade Myndten og Sedlerne, saa at den Sorg er slukket; Men skulle her blive en Banqve i Norge, da opstiger vist nok den Bekymring paa nye. At Mængden af Mennisker raisonerer saa, eller, som den Blinde om Farverne, er ikke forunderlig; Men at mange, som burde være oven for den Classe, er af samme

48

Meening, befatter jeg ikke. Om man sagde mig, at Bancosedler holdt den klingende Myndt noged længere i Landet, der maatte jeg rimelig troe, saasom de til alle Tiider afgives i stæden for klingende Myndt, som en Valuta derfor, hvis Stæd den klingende Myndt jo ellers maatte fyldestgiøre; Men dette faaer mange seent i Hovedet. De raabe: Vi burde inted andet have, end klingende Myndt; Ja, vel nok! Hvorfra skal den da komme? Det veed ingen at sige; At tale om klingende Myndt til Circulation, uden at kunde nævne, hvorfra de skal komme: At anvise det Kongsbergske Sølv, som Muelighed ikke tillader at afsee: At lægge nye Byrder paa os selv, nemlig paa vores Handel, for at skaffe klingende Myndt i Circulation, den vi dog ikke kunde beholde, ere jo Ting, som

49

ikke kand practiceres, følgelig ligesaa unyttige, som om De aldrig vare bragte i Forslag. Men om man (jeg forstaar egentlig Norge) havde ingen Bancobillets, og alleene klingende Myndt i Landet, voxede der da meere Korn? Og blev Fortæringen, Skatterne eller Udgifterne da mindre i Norge? Nej! ikke heller. Man betaler da alting med klingende Myndt; Men hvad blev Beholdningen? Det indseer de Fornuftige.

Bancobillets kand altsaa ligesaa lidet, som private Folks Beviiser, skille Landet ved den klingende Myndt, thi det bliver altid ethvert Riiges Udgifter og Indtægter, som medtager eller efterlader den klingende Myndt, og gjør en Nation fattig, men en anden riig, efter hvers Forfatning; En vel indretted Banqve

50

kand derimod soulagere og udbreede et Riiges Handel, hvor der ellers er Fattelse af Penge dertil, og iligemaade sætte mange nyttige Ting indvortes i Landet i Rørelse, efterdi Billeterne satisfairer Indbyggerne indbyrdes: I denne Betragtning var en Vanqve i Norge højst nyttig, thi naar de Handlende kand drive Handelen i Riiged for en stoer Deel med Bancobillets, er det dem og Banqven muelig af Exporternes Beløb at lade indkomme Sølv og Guld, hvilked de præsterende Udgifter og Fattigdom nu forbyder. Det er ellers Regieringen altid forbeholden ved billige Grendser ar vaage for den publique Sikkerhed. Det kand altsaa ikke rimelig formodes, at nogen Ting kand være en Banqve i Norge imod, uden den kiøbenhavnske Banqves formodentlige Misundelse, som da vil sige:

51

Norge ingen Banqve, ingen Penge, ingen Handel. Men nu følger lidet om den Danske Monopoli-Handel.

Om jeg end ville forbigaae de Monopolia, som Kiøbenhavn og nogle andre Danske Stæder har tilvejebragt sig, saa som: At indføre Raffinerede Sukkere, Sirup, grøn Sæbe & c.: til alle Stæder i Norge, vores egne Anlæg derudi til Præjudice, da hvert Stift i Norge har selv bekostelige Sukkerhuuse, som enten ere eller staae færdige at gaae under, hvorimod disse Ting ikke ere tilladte fra Norge at indføres til Kiøbenhavn eller andre Stæder i Danmark; Jeg siger, om jeg ville gaae disse forbi, saa kunde jeg ikke gaae over disse tvende selsomme og store Monopolia, som Danmark i Almindelighed har over Norge, nemlig, alleene

52

(undtagen naar Mangel eller den skeede Udførsel fra Danmark til Fremmede forbyder det) at forsyne de Syndenfielidske Stifter i Norge, som, i Henseende til Mennisker, ere de 2/3 Deelee af Norges Indbyggere, med Korn og Feedevahrer, og at udføre klingende Myndt af Norge, hvorimod Det er Norge forbuden at udføre Myndt af Danmark. Vare alle Monopolia i Verden samlede, da skulle vel ingen findes meere interesserede og unaturlige end disse, og alt hvad Norge kand sige derom til de Danske, er hvad jeg i et Skrift har seet anført af Fruentimmered imod Mandfolkene "I have selv giort Lovene"; Men hvad vil I sige mine Herrer Danske! naar jeg formodentlig vil oplyse Jer om, at samme souveraine Monopolium over Kornhandelen paa Norge, har

tilføyed eders Agricul-

53

ture og følgelig eders væsentlige Interesse den Skade, som I endnu ikke have faaet Øje paa; I tilstaae selv, at I eje og beboe et af Naturen velsigned og frugtbart Land for Kornavling, ja Skribentere ligne der ved Engeland og de bedste Riiger; Kand da rimelig nogen anden Ting end Skiødesløshed og Mislighed være Aarsag dertil, at I udi mange Provincer avle en Mængde, som udgjør den fulde halve Deel af hvad I indføre til Norge af saa slet Korn, nemlig: Ruug, Byg, Malt og Havre, som tilforladelig ikke, uden i Hungers Nød, ville antages hos nogen anden Nation, uden til de umælende Creature? For saadant Korn have I i mange Tiider tvunget Norge, formedelst samme Monopolium, at betale Eder 40 til 50 pro Cento over de Priifer, hvorfor Landet

54

med sunde og vægtige Kornvahrer fra andre Riiger kunde væred forsyned, da I derimod i de forrige Tiider, hvor I ikke blev føjed saa meged, neppe vare i Stand til, enten her i Riiged eller paa andre Stæder, at obtinere den halve Priis af hvad Norge nu i de forløbne 12 til 13 Aar næsten bestandig har maat betale for Danske Kornvahrer; Men om I, ved at behandle eders beqvemme Jord tilbørlig, tilvejebragte bedre Korn, som blev en Følge, naar I ikke kunde paatvinge Norge det slette, og saaledes toeg den Fordeel af Naturens Riigdom, som I, formedelst et Monopolium, nu udpresse af Norge, da var den baade retfærdigere og fordeelagtigere for den fælles Staat.

Paa Feedevahrer have I heller ikke

55

forsøm at udvirke saadanne Paalæg, som gemeenlig har forbudet deres Indførsel, indtil Tugtelsens Riis maaskee har villed lære Eder selv, hvad det var at liide Mangel! En betydelig og uforsvariig Statsfejl, som alle Nationer raaber over, er det, at hænge Brødkurven højt for de Fattige, og ar tilsidesætte den Ligevægt, som skal bevare det Heele.

Det Skin af Billighed, hvormed I, mine Herrer Danske! har for Thronen besmykket eller lagt Skiul paa eders Vegiærlighed, viide vi nok at have bestaaet derudi, at det var billig at den rene Haand tveg af den anden, det er: At Norge toeg Danmarks Producter og at Danmark reciproqve toeg Norges for saavidt som Forbrug requirerede dem. Have I da, mine Herrer Danske! med

56

liige Tvang og Efterlevelse opfyldt denne Billighed? Nej! aldeeles ikke; Hvor ofte har ikke Kiøbenhavn haft Tilladelse at indføre Qvantiteter af Svensk Jern, endskiønt der altid har været overflødig usolgt Jern i Norge, jeg vil ej regne der Svenske Jern, som med Tømmerflaaderne i de ældre Tiider er indpracticeret: Hvem forsyner Eder med Spiger & c.? Hvor mange Ladninger af Tømmer, Planker og Bræder bliver ikke Aarlig indført til Kiøbenhavn og andre Stæder fra Finland og Pommern, uagted Træe er Norges Hovedproduct, og vi kunde forsyne Eder med alle Sorter og Demensioner, naar I ville betale dem efter Boniteten, som I maatte gjøre, dersom I lige med os var fremmed Indførsel forbuden? Norge maa jo betale Eder Overpriiser for Korn- og Feede-vahrer

57

under tilborlig Bonitet: Hvad kunde da være mere billigt end dette, at I betalte os efter billig Proportion for hvad som i Godhed meged overgik hvad I nu forbruger? Nu maa vi derimod med største Skade søge fremmede Markeder, hvilke vi kunde tvinge, dersom I kom os til Hielp i Consumption og Forbrued, hvorved endeel Penge tillige forblev inden sine Grendser; Vil I bese de gamle og nye Paladser og de betydeligste ja næsten alle Bygninger i Kiøbenhavn og jeg tør nær sige over heele Danmark, da skal der fast ikke findes en Norsk Bielke, Planke eller Bord i de anseeligste Værelser af Bygningen, men nogle faae Norske Producter af de ubetydeligste Sorter i Siidehuuser eller i smaae Bygninger i Udstæderne og paa Landet; Men, mine Herrer! I have maaskee ikke hidindtil

58

seet denne billige reciproqve Handel, som I kalde den, aftegnet med sin Virkning og Forskiel: Der meste skal I her finde.

Danmark indfører fra Norge Aarlig 12 til 16000 Skippund Stangjern og 7 til 8000 Skippund Støbegods, fornemmelig Kakkelovne, Vindovne og Bielæggere; Det første er forhen ringere, men nu i nogle faae Aar betalt vel under men aldrig over 11 Rdlr: Skippundet, og den sidste Sort fra 7 til 9 Rdlr: pr: Skipd.; Beregner man nu det højeste Tal af disse Qvantiteter, og fastsætter, at Danmark kunde kiøbe samme fra andre

Stæder, eller Sverrig, som fornemmelig formedelst Myndtens Læthed, der faciliterer alle Bekostninger, kand sælge Jernet lættre end Norge, og man soupponerer naar Vægten egalise-

59

res Stangjernet til 1 1/2 Rdlr: Skippundet, men Støbegodset til i Rdlr: ringere end som i Norge betales, da det og maatte være frie for indgaaende Told (det gav nu lidet til Sagen, at Hans Svenske Majestæt kom til Hæst, eller at det Svenske Vaaben blev opsadt i de Danske Stuer) da udgjør al den Forskiel, som denne Tvang paalægger Danmark, i det allerhøjeste 32000 Rdlr., som paa den anden Side er da al den Avantage Norge derved er gived. Paa Trælasten kand intet lægges dertil, saasom de Danske købe ikkun de allerringeste Sorter, og lidet eller intet betale derfor, og toeg slet intet fra Norge, om de lættre fra andre Stæder kunde dermed forsynes; Tiære, Beeg og Kalk ere og Norske Producter; Men de tvende første Articuler indføres over alt, og den sidste

60

i nogle Provincer, som ikke have selv, under et taaligt Paalæg fra Fremmede.

Det Monopolium som Danmark derimod har over Norge, besynderlig i Kornhandelen, er af en gandske anden Betydenhed; Fra Danmark indføres gemeenlig hvert Aar til Norge, et Aar imod et andet beregnet, 6 til 700000 Tønder af alle slags Kornvahrer, og endskiønt de kostbareste Sorter, saasom: Hveede, Ruug og Byg for det meeste i de næst forløbne 12 Aar er bleven betalt med 3/4 ja ofte 1 Rdlr: pr: Tønde over hvad man efter Priis-Couranter beviislig kunde have haft fremmed Korn for, og uden at see hen til den betydelige Forskiel i Boniteten, vil jeg, formedelst de ringere Sorter, paa hvilke Forskiellen ikke har værret saa stoer, og for at gaee Middel-

61

vejen, ikkun beregne Overpriisen til 64 β. pr: Tønde, som paa det mindste Quantum beløber Aarlig 4 Tønder Guld, og i de benævnte seeneste forløbne 12 Aar alleene renderer til 4 Millioner og 8 Tønder Guld, hvorunder ikke er beregnet Feedevahrene, eller Fordeelen paa det Kornbrendeveen, som de Danske (formedelst Forhøjelse-Tolden paa det Franske Brendeveen) brænde for os, og saa ubehindred forføre og forgive den Norske gemeene Mand med! Ikke nok! Naar de tvende Syndenfieldste Stifter i Norge er forbuden at indføre fremmede Kornvahrer, da maa saadant nok i det mindste ville sige saa meget: At Danmark da paabindes at forsyne Norge dermed; Dette (at forsyne) bør i sin billige Forstand indbefatte, at næst efter Danmark er forsyned, bør inted udføres til Fremmede

62

førend Norge er fournered med der Nødvendige; Men hvorledes have de Danske og jagttaged dette? Norge har fra 1758 af i Almindelighed (nogle faae Distrikter nu og da undtagen) og indtil afvigte Aar 1770 ikke haft hvad man kunde kalde et frugtbart Aar: I al den Tiid har Kornvahrenne for det meste været umaadelige dyre, og i Norge naturlig Mangel: Ikke destomindre have de Danske endog i den Tiid ofte udført deraf uformeent baade til Sverrig og Elben, men fornemmelig 1767 og 1768 en anseelig Deel Havre til Engeland, da denne Articuler er den Norske Bondes fornødneste Føde: Lige-, faa have I ofte tilforn, men i Særdeelehed afvigte Foraar udsendt adskillige Ladninger Ruug til Frankrig, endskiønt I indsaae Mangel derpaa hos Eder, hvorover I nu selv med os maa lide den!

63

Forbudet paa fremmed Korn Indførsel til Norge stoed imidlertid i Kraft, indtil baade Forbud paa Udførsel i Danzig og Aarets Tiid formeente os meere at blive forsyned, de Engelske kalde det (Oldtrick) og naar vi over Mangel eller dyre Tiider klage hos de Danmark sende til at beskiærme eller vaage over Landets Velfærd, svare De: Det kand man ma foi ikke sige er dyrt, naar man ikkun betaler 2 3/4 eller 3 Rdlr: for en Tønde Dansk Ruug, da den ofte i sig selv dog ikke er for god til de umælende Creature! Det er imidlertid sandt, at formedelst saadant Monopolium og de derunder brugte Kneb, som ingen Dansk med Ære kunde eclatere, have I, mine Herrer Danske Kornprangere! opnaaed Hensigten, og bragt eders Vahrer udi Priis; Men I have derved tillige nu og da bragt

64

Norge til ar æde Barkebrød, og sadt mange af Undersaatternes Liv, samt Riigernes Sikkerhed, i Tilfælde af en Ruprou, i saadan Hazard, som formodentlig har oversteged baade eders Begreb og Værdi: Alt dette har jo intet andet end en nedrig Begiærlighed og en stinkende egen Interesse foraarsaged; Kalde I da dette, at den eene Haand rækker eller tager af den anden, eller er den ikke en smuk reciproqve Handel? Slig, mine Herrer Danske! hvad synes I selv derom? Kand I undsee Eder og blues ved denne Omgang, eller haver Begiærligheder beraged Eder alle Følelser i Henseende til Norge.

Det er bekendt, at Kornvahrer er Danmarks, ligesom Træe er Norges Hoved-Producter, det vil alt i alt sige den fornemste eller betydeligste Handel og

65

Næring: Var der da nogen Ubillighed udi, naar vi skal kaldes Brødre, at begge Nationers Handel, i Henseende til de Naturlige Producter, havde lige frit Løb, eller bar liige Byrder, hvad enten Handelen strakte sig inden eller uden for Riigerne? Dette maa I vel give Bifald, Sagen er saa reen! Men maaskee de fieeste af Eder, mine Herrer Danske! observere end ikke den nærværende mærkelige Forskiel derudi. Naar Kornvahrer udføres fra Danmark til Udenrigsk, svarer Skibene ved Udgaende alleene 36 β . Lastpenge pr. Commercelast, som af et Skib paa 100 Læster beløber 37 Rdlr: 48 β ., men naar et Skib af samme Størrelse udfører Træelast fra Norge til fremmede Riiger, bliver disse Læster betegned først med 1/3 Part Forhøjelse til Træelastlæster, hvoraf svares 1 Rdlr.

66

34 β . pr. Læst, som beløber 135 Rdlr. 40 β ., men af egne Skibe 1/7 Part mindre, hvorhos Kongen alleene Hæver Tienden af de Norske Producter Jern og Kaabber indberegned, men Rytter-Districterne undtagen paa faae Stæder alleene tager den 1/3 Part Tiende af de Danske; Hvilket Riiges Producter synes I nu, mine Herrer! at bære de største Byrder? Sandelig det synes ikke at mange Nordmænd var værdiget Stæd i det Collegium, hvorfra disse Paabuder er bragt i Forslag. Der var maaskee mere ar erindre, men der synes allerede at vare alt for meget, og under alt dette er der jo et bekendt og almindeligt Ordsprog i Kiøbenhavn, som ofte bliver de Norske kasted i Næsen: Hvad have vi af Norge? Dette er hvad min Skyldighed tilsiger dernæst at oplyse.

67

Jeg begriber vel, at der er ikkun faae Danske, hvis Sag det er, eller som have den Indsigt at kunde besvare Dette Spørgsmaal, eller Summarist beregne, hvad Danmark har af Norge? Derimod have de Norske større Aarsag til at lade saadant komme nærmere til Ihukommelsen, og endskiønt Danmark har vel fleere Fordeele af Norge end de som er mig bekendt, bør jeg dog i Anleedmng af saa stoer Blindhed, som saadan vedtagen Talemaade tilkiendegiver, forestille de jeg med Tiiforladelighed kand debitere. Først er da de Kongelige Revenuer af Norge saa tilstrækkelige, at de betale den Norske Arme, de enroullerede Mariner med sine Officiers, Galeer, Verfter, Pensioner af alle Slags, og alt hvad fom enten i den civile Etat eller andre kaldes Betientere, og hvad som endnu

68

Aarlig skyder over, hvortil kommer de betydelige Summer, som for Kongens Gods, Almindinger, Kirketiender og Reluctionsrættens Tiid efter anden er uddraget, det stemplede Papiirs Beløb og Postcaffernes Overskud, derom kand Kiøbenhavn nærmere hos sig selv blive underretted, som havde været fornøden førend man gjorde Conclusion! Kunde det være Utilladelig, om Norge gjorde Danmark her denne Erindring: Gak du hen og gjør ligesaa. Fra Norge har i mange Tiider udgaaed 3 til 400 Mand, nu fleere nu mindre, af det anseeligste og for Landet nyttigste unge Mandskab, for at completere de adskillige Danske Regimenter, af hvilke Folk faae komme tilbage: Ligesaa udgaaer nu mange nu ferre Matroser til Søetienesten, hvoraf nogle vel komme ind i Landet igjen, men, for-

69

medelst Lidderlighed og Udyder, til større Skade, end om de havde bleven tilbage; Hvad taxere I disse Mennisker for, eller Landets Skade ved at savne dem? De Udgifter Norge Aarlig er underkasted, hvorudi Kronen har gived Collegierne og Commissionaires Deel, ere fornemmelig for Embeder og Rangsyge, Bestalninger med Fornyetelser, Confirmationer, Dispensationer, Skiøder, Testamenter og Bevilgninger, de sidste uden Tal og ofte imod Lov, Privilegier og Billighed. Man har i Norge siden 1741 og hidindtil ikke haft Tilladelse at skiære 1000 Bord eller mindste Beholdning af en Saugs Quantum paa en anden, end ikke i samme Fogderie og Told-District, uden at betale i Rentekammered hver Gang 12 a 14 Rdlr: derfor; Er det ikke en Byrde paa Handelen eller Manufactu-

70

rer, som de Danske har unddraget sig selv fra? Ja, indtil Giæstgivere tvinges til at løse Bevilgninger, da den gode halve Deel af dem ikke eje selv hvad Bekostningen beløber, og disse Folk i Almindelighed meere tiene Publicum end sig selv; Hvad meener man dette tilsammen paa et Snees Aar eller halvandet, siden de smaa Bevilgninger blev betagen det Norske Cancellie, har kostet Norge? Tønder Guld, nej Millioner: Vist nok er det, at de Norskes egne Daarligheder har haft megen Deel i disse Udgifter, og vi have ikke observered, at Penge i en og Den samme Casus gaee ud fra os, men modtages af de Danske; Hvad haver Kiøbmænd og De smaa Embeder med Rang at bestille? Og kunde vi ikke kysse og klappe, ja endelig pakkes need i vores egen Jord, uden at lade Cancelliet det

71

viide, og uden at betale 12 a 14 Rdlr: ja ofte meere derfor? En Daarlighed, som de Danske med Raison belee, men jeg haaber, at alle de, der ikke skamme sig ved at kaldes Nordmand, vil herefter lægge af, saa meget meere som Kongens Viise Indsigt giver Anledning dertil: Det man da tilsidst gjøre en ulige Virkning altid at give ud, altid at tage ind. Iblandt andre Nationer, der ere (om ikke bedre) saa dog rigere end vi, regnes det ikke for nogen Fornærmelse, om et Ægteskab bliver lyst af Prædikestoelen, og at Vielse skeer i Kirkerne, dog burde hver biskop i sit Stift vare tilladt uden Betaling at permittere Vielse i Huuserne, naar saadant blev begiært: Ligesom de andre høje Embeder i Landet kunde tillades at føje de andre smaae Ting, saa blev Undersaatterne for mange tærende

72

Udgifter besparede. Tilsidst var det ubillig at forbigaae de Fordeele, som Kiøbenhavn og den Danske Nation alleene har draged af Norge, og disse have været i Henseende til Kiøbenhavn: 1) Hvad de Studerende og Solicitantere af alle Stander Aarlig have needlagt og afgivet. 2) højeste - Ræts Processer. 3) Hvad Banqven i Rente af de her i Riiged cirkulerende Billetter Aarlig har indtaget. 4) Den Provision, som af de Norske Vexler, Assurancer og Bevilgningsbreve Aarlig indflyder, foruden de Revenuer som indflyde af Grævskabhed Laurvig, hvilke i saa mange Aar er inddraged til Kiøbenhavn, og vel ikke beløbe mindre end 30000 Rdlr.: Aarlig; Dette tilsammen beregner jeg hvert Aar at opstige til halvanden Tønde Guld. Videre har de i Henseende til Danmark været:

73

73.

1) Den efter forrige Oplysning, formedelst Monopolia Aarlig gjørende Fordel af Kornhandelen, over Sorternes virkelige Værdi og rette Priiser, eller over hvad de kornvahrer ellers kunde været udbragt, til 400000 Rdlr. 2) Paa Feedevahrer og Kornbrendeveen, imod hvad samme under et taaleligt Paalag kunde kjøbes for, præter propter 300000 Rdlr: 3) De Capitaler, som enten i virkelig Arv, eller ved de under Hendelser eller politiske Aarsager gjorde Forflyttelser, ere inddragede til Danmark, men uddragede af Norge! Disse blev vel in totum imodsaagt, dersom jeg ikke var i Stand til at opregne Eder nogle paa et Snees Aar; De ere: Løwenschiolds Midler, Huitfeldts, Hausmans, Arnolds, Colletts, Landsbergs, Angells, Mossencro

74

nes, schøllers, nogle alle og nogle for Endeel, som tilsammen har udgiort eller vil udgiøre meere end otte Tønder Guld. 4) Den Apenage, som Grævflabed Jarlsberg og Baronied Rosendahl afgiver. Her maa jeg, som et beqvemt Stæd erindre, at man haver Grævskaaber og Baronie i Norge, men Danmark drager de betydeligste Indkomster deraf. Spørger man herimod: Hvad haver Norge af Danmark—? Vær I saa artig, mine Herrer Danske! og svarer selv dertil (publique om I behager) I have nok af de som kand skrive, men indtil det skeer, svarer jeg: At Norge haver den Lykke (vi regne det og derfor) at staae med Eder fælles under Sceptered og deraf forhaabe Freed og Beskyttelse, men alt er og sagt dermed: Der kand vel ikke til denne Tiid lægges meged dertil

75

uden de 32000 Rdlr: paa Jern-Producterne, thi de Riigdomme de Danske Capitalister (I nu og da for en Tiid betroe os) have indført til Norge, er altid ubeskadiget gaaed tilbage.

Infelix! nulli bene nupta marito.

Hvad Riigdomme eller hvad Tilstand kand der efter saadan Operation rimelig formodes at vare i Norge, som paa det Heele er et fattigt Riige, fornemmelig formedelst Kornmangel, og har de besværligste Arbejder i sine Næringsveje af alle de der er bekiendt i Verden; Skulle det ikke lættelig lade sig begribe, al der endog i Nærheden af Kiøbstæderne ere de Sogners Almue, som alle tilhobe ikke eje i Myndt, det er Bancosedler indberegnet, 100 Rdlr. Seer man til dette Stæd, som er Hovedstaden for et

76

Kongerige, da er jeg forsikred, at her paa denne Tiid ikke findes 50000 Rdlr: i den gandske Circulation uden for den Kongelige cassa og Regiments-Casserne, da her er meere end 200 Familier som føre Handel (dog med Forskiel) og nær 700 som beboe Stædet! Hvad Commerce skal dermed kunde udføres? Mange af Landets Børn, som kunde være af Forhaabning, gaae ørkesløse i Gaderne, og løber Fare at forfalde Landet til Sorg og Byrde, fordi Fader eller Moder ikke kand enten rejse eller askee de smaae Capitaler som kunde sætte dem i Næringsvej, og der synes tusinde med dem, som formedelst Landets almindelige Fattigdom fejle Næring, og maaskee ikke have Brød til den Dag i Morgen at række deres spade eller de i Landet og Stræderne omstrippede uskyldige og udhungrede

77

Børn, have intet tilbage uden det Ønske og Haab, at Døden selv ville lætte deres Bekymringer. Disse Sandheder kand og bør I, mine Herrer Danske! ikke disputere, thi nogle ere I selv bekiendte, andre ere saa tydelige, at de kand føles og tages paa, de øvrige kunde vi og med de mange af eders Nation vi have hos os, beviise, om I ville høre dem! Med disse Forestillinger (ak! give jeg kunde gjort dem livagtigere) og ved at overbeviise Eder, at vi maa gjøre Poenitentse for eders Synder, er det jeg vil opfylde mit Løfte i Fortalen, nærmere at foreene Hierterne og Tankemaaden, til Fordeel for det Heele; Thi kand disse Sandheder ikke tale Norges Sag til Reconciliation, Eftertanke og en billig Liigevægt, da anseer jeg alle andre Motiver at være forgiæves. Application begriber I nok bliver

78

kort; Den bestaaer og alleene i dette Spørgsmaal: Kand I, mine Herrer Danske! efterår denne Oplysning er overvejed og samtykked, kand I misunde os Broder-Ræt? Os, som I have saa beviislig fornærmed og undertrykked? Os, som I have haft saa mange Fordeele af, at vi fast have inted uden Mangel og trængende Undersaatter tilbage? Kand I misunde os Universitet, Banqve, Commerce-Collegium, eller hvad meere der kand oprejse os? Kand Betragtningen af dette ikke overtale Eder fra de ubeføjede Fordomme I have haft om os, og styrke Kiærligheds Baand til en billig Tænkemaade for saavidt som det beroer paa eders Erklæringer til bedste for det Heele, da viger I ikke alleene fra Menneskekærlighed, men fra det uomstødelige Systema, at Riiger, som har

79

en saa nøje Connexion, taber tilfælles, naar det eene bliver forsømt; Ofte har jeg i Eenlighed, saavidt det menneskelige Begreb kand befatte, med Beundring anseed og priised Skabelsens store Verk, men naar jeg har anseed Menneskets timelige Liv i den største Lykke, da er det som en Drøm, som en Røg der hastig forsvinder, og for hvilken Betragtning af de sidste Dages Bitterhed gjør ofte fyldest, og Livet, i Henseende til Mængden og den store Hob, at være en Kiede af Elendigheder; Thi anser Livet fra Uskyldigheds Dage, og drag derfra de møjsommelige, de ubehagelige, de fortrædelige Dage, Sygdoms, Sorrigs og Bitterheds Dage: Hvad er der da i Livet tilbage? Derhos har jeg tænkt: Er det mueligt, at et saa uselt Liv kand tillægges Elendigheder over de naturlige,

80

og det af Mennesker! Men endnu et Par Ord til de, som have været Mægtige, til de, som have været Monarchens Fortroelighed betroed, og til de, som have været betroed at frembære Undersaatternes Anliggende.

Af hvad Aarsag have I, mine høje Herrer! som have været Forestillingerne i de adskillige Departements betroed, eller I, som ved Eders Formaaenhed have tilvejebragt Kongelig Naade, saa kiendelig tilsidesadt de Norske undersaattere, og derimod befordred ikke Danske alleene, men meere Fremmede til alle de vigtigste og betydelige Collegier, Etater, Embeder og Poster i og uden for Riiged; Mangler der de Norske Hoved, hænder eller Beqvemmeligheder til Forretninger? Nej! derpaa have I vel ikke med Raison

81

haft noget at udsætte: Norge har tilvejebragt Generaler, Admiraler og Lærde, som endog har været bekiendt hos Fremmede; Men, I vil sige, saae: Ja nødvendig, fordi I har forsømt at kiende dem; Altsaa kand det ikke være Aarsagen dertil, at I have negligered de Norske, men dette lader sig nærmere begribe som Aarsag, at I maaskee have mistænkt dem for at ville foretrækkes mange af Eder i Duelighed til Kongens og Landets Tieneste, som ville tildrage dem Monarchens Opmærksomhed, og det kunde I formodentlig ikke taale. Dersom I oversee alt hvad som uden for den geistlige Stand i begge Riigerne og Fyrstendommerne udi alle Etater udgiøre høje eller ringere Embeder, da skal det ikke befindes at til de mindste Poster er employered een Nordmand imod ti

82

Danske og Tydske, og i de bedre ikke een imod halvtrediesindstyve, men i de vigtigste slet ingen; Iblandt de Geistlige havde det vel ikke gaaed bedre til, dersom I havde troed at de Tydske og endeel af Jyderne havde kundet gjort sig forstaaelige, og fundet deres Regning i de Norske Fielde. Holde I for, at de Norske have været saa blinde og dumme, at de ikke have indseed denne Uræt, og de mange andre I have anstilled, samt hvorledes I have misbrugt den Tillid Monarchen har Tiid efter anden betroed Eder derudi, at i under Hans Tilsyn skulle vaage uden Forskiel over alle Undersaatters sande Velfærd, da gjøre I os aabenbare Uræt; Nej! vores billige og ofte repeterede Klager vidne imod Eder, dog I ofte have lagt dem hen uden at see dem fyldestgjorde: Men I have om Thronen,

83

82

indtil denne sildigste Tiid, imod Undersaatterne i Almindelighed og imod de Norske i Særdeleshed, inventered ligesom Grave og Muure, i hvilke sidste I have selv udgiort Steenerne, indtil deres egen store Vægt synes nu at have foraarsaged et Fald, som vil begrave mange af Eder selv under Gruuset, hvorhos I de tvende Gange man i 50 Aar er glædet med Kongernes Nærværelse i Norge, formedelst Eders Skygge have betaged Solens Glands for vores Anliggende. I kloge Danske, Tydske og Franke, hielp nu Eder selv og os! Nej! vi haabe at Himierne have endnu forbeholdt os Frelse udi en viis Regent, og den Reenhed Han har selv fundet fornøden at give sit Regiment, og ved at aabne Adgang til Thronen for Riigernes Tarv.

84

Ikke alleene af de Misligheder som i saa lang Tiid er foreløben, dog de var modne nok at anføre som Beviis, eller af den Huusholdning som har bragt Riigerne til den nærværende yderlighed, hvilke begge Deele Majestæten selv har indseed og nu fornuftig forandrer, men tillige af rimelige og naturlige Følger og Formodninger vil jeg statuere denne Satz: At dersom Hoffed residerede i Norge, ville Kongen ufejlbar med Fordeel betiene sig af endeel beqvemme Danske Subjecta (positiv Reedelighed og Fornuft vare egale) i de adskillige Departements som gjorde Forestillinger, og hvis Meening Monarchen ville høre for saavidt som Riigernes indvortes Forvaltning angik, thi det formodes, at de som fuldkommen kiendte sit Fædrelands Forfatning, inden kort Tiid ville gjøre sig det andet

85

Riige bekiendt, hvorom desuden Kundskaber var ved Haanden at indhente, og saaledes synes det som en Følge, at disse blev best i Stand til at skiønne hvorledes Riigernes Interesse enten i nogen Deel var stridig, eller kunde componeres til Fordeel for det Heele; Jeg forstaar ikke ved beqvemme Subjecta enten Adelskab, Baand, Nøgler eller saadanne Værdigheder uden tilbørlige Meriter tillige, mindre saadanne som skulle bebyrde Staten med Pensioner eller Udgifter, fordi de var Petitsmaitres eller Dosmere, og ikke deres Embeder voxne; Nej, jeg forstaar Mand, som har moedne Beqvemmeligheder til Forretninger, hver i sin Science, med eller uden Distinction. Man begriber lettelig hvad jeg dermed vil sige, nu Hosholdningen bestandig er i Danmark; men Landets fromme Fader skal fremdeles

86

26

viiselig indser sine Undersaatters Angelegenheder, og den Lykke skal tilforladeligere, end Rigdomme fra Indierne, befordre Riigernes Lyksalighed.

Vel er der i den forløbne Tiid nu og da employerede nogle Nordmænd, men sårdeles faae, i de neederste Deelee af et eller andet Collegium i Kiøbenhavn; Men Norge har haft den Uheld, at disse Landsmænd gemeenlig er bleven Landet arrigere end de Danske og Tydske selv: Jeg veed ikke om Aarsagen har bestaaet derudi, at de have føjet Superieurs, for at gjøre større Lykke, eller om de har haft for svage Stemmer til at votere Landets Tarv, om de har villet tilvejebragt sig ære eller Frygt hos et undertrykket Folk, eller om de har baared Bitterhed til Landet fordi det ikke har haft Formue og Kraft nok til at gjøre dem lykkelige i sit eget Skiød.

87

Hvordan det end er og fremdeeles bliver, saa bliver dette dog altid et begribeligt og naturligt Følge af den Forfatning Tingene endnu staae udi, at det Kiøbenhavnske Universitet altid vil difficultere et Universitet i Norge, ar den Kiøbenhavnske Banqve altid vil være en Banqve i Norge imod, at de danske Herremænd og Kornhandlere altid vil raabe højt over den Tilladelse (imod en billig Told) at føre fremmed Korn ind til alle Stifter i Norge, ja det er endnu vel, om der ikke ophittes meere og værre til Norges Præjudice; Og hvorledes skulle Sandheds Straaler skinne frem imellem den vældige Hob der havde omringed Thronen? Men alt dette drives jo af aabenbare Misundelse og Begiærlighed, det er temmelig klart at see, og der er ellers ikke et reelt og antageligt Argument paa den Danske Side, da der-

88

imod Fornødenhed, Nytte og Billighed i alle Tilfælde taler for Norge! Den gandske Sag forekommer mig som en Dispute imellem tvende Brødre, af hvilke den eene er forkiæled og misunder sin Broder Faderens blide Ansigt og mindste Gave, Kiælenhed har jo den Egenskab og har forderved mange Børn, men en kiærlig og forstandig Fader forklarer den naturlige og broderlige Kiærligheds Kraft og de Baand hvilke hans Amhed og Kiærlighed til begge befæster og vedligeholder. De ovenmeldte og fleere forslage som ere giordte til Norges Opkomst, vil dog med Tiden af Nødvendighed blive føjed, saafremt ikke ven halve Deel af Indbyggerne maa forlade Landet, og Kongen vil Tiid efter anden blive overbeviist om Billigheden, Mueligheden og Nytten af hver Ting i sær, ligesom Partiskhed eller Uvi-

89

denhed alt meere og meere skal frygte for at nærme sig til Thronen, men det er sandt at Tiiden er imidlertid kostbar for Landet. Det beroer altid paa Kongens Behag og Villie naar og paa hvad Maade han vil lyksaliggjøre sit Folk, men om det i een eller anden Deel ikke skeede, kand da dertil vel være anden Aarsag end misundelige, interesserede eller uvidende Forestillinger og Erlæringer? Er der ellers nogen naturlig Aarsag hvorfor en god, viis og naadig Konge ikke gjerne skulle see at det gik alle hans Undersaatter vel? Jeg kand i det mindste ikke begribe Sagen paa anden Maade. Vi seer hvorledes 50 Aars Fred formedelst en forderved Handel og andre Fejl er afløben, og endskiønt det er vanskeligt at prophete om den tilkommende Tiid, saa vil dog ikke Disputatser eller alle slags Skrifter med og imod gjøre

90

nogen besynderlig Forbedring; De Forslage der ere klare som Dagen, og hvilke naturlig og rimelig medfører Nytte, lad det være i hvad Deel af Riigerne det vil, holder jeg for bør med den mindste Tiidsspilde sættes i Værk: Thi ligesom Guld og Sølv ikke behøver nogen anden Attest om deres Værdi, end Juvelerens Øje og Provesteen, saa behøve ikke disse uden Monarchens skiønsomme Bifald; Vi bør overalt ikke være fremmede for vores egen Tilstand, og hvad som mangler os, kand ikke være os ubekendt: Naar da Ting af Vigtighed føres paa strækkebænken, vidner det om Dubia eller Partier, hvilked sidste man læt indseer at være endnu de Norske Forflags Skiæbne. Skulle det ellers paalagges mig al frembære, om det var til Thronen selv, Forslage til Norges Opkomst, vidner jeg som for

91

Gud, at de efter min bedste og uinteresserede Overbeviisning fornemmelig maatte bestaae i efterfølgende:

i) Udi et Oeconomie - og Commerce-Collegium, som stoed under kongens egen høje Direction og beskyttelse, beklæd af de til saadanne Forretninger dueligste, erfarneste og fornuftigste Mænd i Landet, koste hvad koste ville: Dette bliver det eeneste og kraftigste Middel, ved hvilked Norges brystsældige Handel og Søefart kand hielpes, og dette Collegium vil, foruden hvad som derom allerede er ansøgt, ufejlbarlig foreslaae med mig for det

2) En Vexel- og Laane- Banqve i Norge, efterdi det første her spørges efter til Handel, er Penge.

3) Et Universitet i Norge, hvis Nødvendighed og Nytte saa tydelig er oplyst;

92

Samme kand ingenstæds beqvemmere end i Tønsberg Bye anlægges, og for det første soutineres af Norges Latinske Skoelers maaskee nu meere end fornødne Indkomster, indtil Patrioter formodentlig ville ved et udødeligt Æreminde af Legata lætte Skoelene fra denne Byrde, som dog ikkun var at vande de Planter, hvilke Skoelene selv havde dreved. Naar Geistligheden ellers efter Givernes Meening og Villie fremdeeles nyde Indkomsterne af det beneficerede Gods i Norge, kunde intet med Billighed siges derimod, at Boxselen herefter stricte efter Loven blev oppebaared, men da samme er saa facil, at enhver Bøxsels-Mand gjerne ville og kunde betale dobbelt, saa kunde det halve af Bøxsels i saa fald med Nytte tilfalde Universitetet,

93

følgelig blev og denne Forhøjelse for Det meeste i den geistlige Circul, efterdi det er fra Universiteterne man skal have Præsterne.

4) At Finalen af alle Processer i Norge maatte blive fastsat ti Overhofrætten, derved ville Trættegeisten meget indskrankes og mange Penge bespares, som uden den allermindste Nytte for Landet Aarlig er udgaaen, og haver foraarsaged mange Indbyggerses Ruin.

5) Een perpetuel og uindskrænked Tilladelse til alle Stifter i Norge at indføre udenrigske Korn- og Feede-vahrer imod den i Toldrullen fastsatte Told og Consumptions Erlæggelse, hvorved et billig Prærogativ er altid aaben og forbeholden for de Danske Producter, men Norge derved beskiermet fra Mangel og Hungers Nød; Dog, da den

94

fastsatte Told paa fremmede Kornvahrer efter et billigt Medium ansees for 12 pro Cento af Værdien, blev det derimod billig, at Danmark fik Tilladelse altid at indføre fra fremmede Stæder de flags Produccer, som Paabud nu ikkun tillader fra Norge, imod nøje at svare ved Indførselen fra Fremmede en lige saadan Told af 12 pro Cento, naar de Danske Undersaatter tillige blev paalagt at betale ved Udførsel! til Udenrigsk en med den Norske Trælast-Told proportionered Told af Skibenes Drægtighed.

6) At alle Udskrivninger, fornemmelig af Landlæggerne, herefter maatte skee med al Forsigtighed og al den

Sparsommelighed som var muelig.

7) Dersom Muelighed kunde bringe det derhen, at ved en fornyed Commerce-

95

Tractat med Engeland, Tolden paa de Norske Producter blev needsat i Engeland, Scotland og Irland til det halve af hvad den nu er, imod at de Engelske Manufacturvahrsers Told i Norge ligesaa blev modereret til den halve Part, ville saadant blive en vigtig Sag for den Norske Commerce.

Historien fortæller, at da den bekiendte Colbert under Ludvig den Fiortende i Frankrige havde gived sin alvorlige Meening om adskillige Materier af Vigtighed, fandt Kongen Behag derudi, fordi samme var gelejdet med Reedelighed, Sandhed og Nytte, hvormed jeg vil slutte denne gandske Scene.

Værdigste Landsmænd, kiære Norske! I finde her, hvorvidt min svage

96

69 Pen har haft Kræfter at gaae; Jeg indstiller mine Meeninger til højere eller højeste Eftertanke: Giør I, som ere Patrioter, nu saadant Tillag dertil, som ligner eders Oprigtighed og Indsigt! Pressen staaer endnu aaben; Da bliver Monarchen oplyst om Eders og Landets Tilstand: Igiennem saadan Oplysning kand I haabe den hastigste Redning og Frelse; Det er Kongens Øjemærke, Ønske og Villie.

Gud bevare Kongen!